

Марина КОНДРАТЬЄВА,
МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ

ФІЛЬМИ НА РОКИ

М. Кондратьєва. Фільми на роки.

Автор досліджує феномен на перший погляд простих (і навіть уже застарілих за тематикою) фільмів, що викликають у сучасної аудиторії схожі відчуття: любов, захоплення, бажання жити.

Ключові слова: класика, радянський кінематограф.

М. Кондратьєва. Фильмы на годы.

Автор исследует феномен на первый взгляд простых (и даже уже тематически устаревших) фильмов, которые вызывают у современной аудитории все те же ощущения: любовь, восхищение, желание жить.

Ключевые слова: классика, советский кинематограф.

M. Kondratyeva. Muvies for years.

The author probes the phenomenon of simple at first sight (and even already ramshackle after a subject) films which cause the alike feelings of modern audience: love, delight, desire to live.

Keywords: classics, soviet cinema.

Написати цю статтю мене надихнула зима, точніше, притаманна цій порі року хандра та апатія... До життя мене повернув пульт телевізора: я машинально перемикала кнопки, поки не почула знайому з дитинства фразу «Все, кіна не буде — електрика скінчилась» з фільму «Джентльмени удачі». Протягом одного вечора один із найпопулярніших вітчизняних каналів показав відразу три радянські стрічки, і моя хандра кудись поділась, захотілось зробити щось позитивне і нарешті зняти із себе набридлу ковдру...

Радянський кінематограф був різним: ура-патріотичним чи арт-хаузним, філософським або зрозумілим широкому загалу, нудним чи цікавим. Часто, читаючи спогади радянських кінорежисерів, я знаходила рядки про тогочасну цензуру і пресинг з боку влади. Думаю, зі мною погодяться більшість моїх колег (режисерів та сценаристів) — цензуру можна пережити, перехитрити (що дуже часто робив, наприклад, Леонід Гайдай). Проте історії про те, що в країні може існувати система кіновиробництва, в котрій навіть найнудніші стрічки про директорів райкому партії мають прокат, звучать для сучасного українського кіномитця казкою. В Радянському Союзі кінематограф був «найважливішим мистецтвом», і саме тому кінострічки отримували і «Оскари», і «Золоті пальмові гілки»...

До речі, про «Оскар»: стрічка «Москва сльозам не вірить», знята Володимиром Меньшовим у далекому 1980 р., залишається актуальною до сьогодні.

Чи змінилися гуртожитки? Тоді вони були, мабуть, навіть більш комфортними, аніж нині. Чи стало в столицях менш ліміти? Навпаки. Прогулюючись парком Шевченко, я постійно бачу «Людмил», котрі сидять на лавочках (згадайте героїню Муравйової, що працювала на хлібзаводі). Заради столичної прописки ці дами «за ціною не постоять». А хто із сучасних жінок не мріє про такого Гошу? Образ інтелігентного шлюсаря, друга професорів та докторів наук і просто нормального чоловіка, не давав спокою жінкам після прем'єри фільму. Баталов (виконавець ролі Гоші) згадає, як після прем'єри фільму його просто завалило горами листів від жінок, ладних на все, аби завоювати його серце. До речі, в перший рік цю стрічку подивились 90 мільйонів людей — за чисельністю це дві України. І це за умови відсутності відеомагнітофонів, уже не кажучи про цифрові носії. Дивлячись стрічку, розумієш: з вісімдесятих років минулого сторіччя мало що змінилось, бо мало змінились люди, всі й ми самі. Всім хочеться любити і бути коханими, та саме коли «досягнеш у житті всього — найбільше хочеться кричати». Володимир Меньшов і його дружина Віра Алентова (що виконує у фільмі головну роль Катерини) теж приїхали до Москви, пройшли через випробування побутом гуртожитку і завоювали своє місце в московській кіноіндустрії. Та ці люди викликають у мене повагу, бо вони приїхали вчитись

і реалізувались як особистості. Сама стрічка давалась Меньшову важко: ані Муравйова, ані Баталов не хотіли грати в «бытовухе». Колеги посміювались над режисером і вважали майбутній фільм банальним (режисерів тоді поділяли на тих, хто знімає як Тарковський, — і на всіх інших). Про те, що стрічка отримала «Оскар», сам Меньшов дізнався із телевізійної програми «Час». Це сталось першого квітня, і режисер подумав, що це просто жарт... Робота з дружиною (виконавицею ролі Каті — Вірою Алентовою) була найважчим випробуванням для Меньшова: подружжя трохи не розлучилось.

Та сьогодні, коли вже моя донька слухає пісні Нікітіних, дізнається багато цікавого про кінець п'ятдесятих років у Радянському Союзі і просто в захопленні від перегляду «Москва сльозам не вірить», я хочу сказати Володимирі Меньшову, всім акторам та знімальній групі велике спасибі за «вічне дзеркало людської сутності».

Що означало свято Нового року в Радянському Союзі? Продуктові пайки із пляшкою шампанського та шпротами, «Олів'є», мандарини та телепрограма, в якій ручкою обводили фільми, котрі показували тільки на Новий рік: «Чародії», «Солом'яний капелюшок», «Про бідного гусара замовте слово...» і, звичайно ж, «З легким паром...». Чому ці фільми демонструвались тільки перед Новим роком — для мене і досі загадка. Зараз, коли кожен із нас може піти у крамницю і купити будь-який фільм не тільки радянської, але й американської чи європейської класики, недоступність будь-якого аудіовізуального твору здається просто нонсенсом. А тоді на улюблені фільми чекала вся країна, і від цього вони були ще більш жаданими.

Одним із таких фільмів була стрічка «Покровські ворота» режисера Михайла Козакова. Знову ті ж п'ятдесяті роки минулого сторіччя. Режисер стрічки Михайло Козаков був вимушений зіграти роль Дзержинського, аби отримати гроші на виробництво фільму. Та попри всі перешкоди, фільм став яскравою «казкою для дорослих». Кожен образ фільму (чи то романтик Хоботов, який постійно читає коханій вірші, чи то деспотична Маргарита Павлівна, чи сам молодий Козаков, якого блискуче зіграв Олег Меншиков) — це окремо взята доля та особний портрет із середовища інтелігенції, яка, виживаючи в тяжкі післявоєнні роки, намагалась не втратити своєї ідентичності. Якщо у фільмі хтось страждає, «то як Блок», і навіть грубуватий (але добрий і порядний) гравер Сава Ігнатієвич (чоловік Маргарити Павлівни) чи то за фронтовою звичкою, чи щоб здаватись більш освіченою людиною, називає себе «майстром гравюри» і постійно вживає німецькі слова. І навіть Костик — головний герой фільму, студент-історик (бабій і гультіпака), котрий мешкає у тітки в комунальному помешканні, розриваючи стосунки із багатьма дівчатами, розповідає їм, що їде шукати могилу Тамерлана чи череп коня Віщого Олега. Весь фільм — це поезія (багатьом віршам саме завдяки Козакову було подаровано друге життя), а комунальна квартира — це велика родина, з життя якої Козаков прибрав побутовий безлад і бруд, додавши романтики і неймовірної людяності.

Бо весною, коли на балконі грає скрипка і повз похилого віку закохану пару мчить Костик зі своєю коханою Ритою — ані голод, ані будь-які проблеми вже не мають ніякого значення...

«Колись все зміниться: яким чемним і поважним стану я. Але поки що — я молодий», — кричить Костик. «Покровські ворота» — це фільм про молодість душі, яку деякі люди мають властивість не втрачати взагалі ніколи.

Старі фільми, пожовкла плівка, зникли з екранів обличчя. Ані Ірину Муравйову, ані Броневого чи Баталова вже не побачиш на екранах. Михайло Козаков, Ія Савіна (виконавиця ролі Маргарити Павлівни у «Покровських воротах»), як і багато їх партнерів по фільму, вже пішли в інший світ... Нема описаної в фільмі країни, відбулася зміна поколінь, щось дуже світле пішло із нашого життя, та й саме життя стало таким стрімким, що у нас уже нема часу просто зупинитись і подивитись навкруги: як ростуть діти і квіти, як плаче дощ і жінка у вікні, як життя б'є когось, а він встає — і йде далі.

Але поки люди дивляться «Москва сльозам не вірить», «Покровські ворота», «Василь Іванович змінює професію», «Любов та голуби», є надія, що людська душа не зачерствіє і люди надалі будуть любити, творити, читати вірші і вірити у казку.